

ISTORIE LOCALĂ ȘI MEDIU LOCAL

Consultant de specialitate

Conf. univ. dr. Florin PINTESCU

Trecutul istoric, tradițiile de cooperare interetnică și interculturală, prezentul și perspectivele de integrare europeană îndreptătesc epitetul de regiune situată „între Orient și Occident”, acordat Bucovinei de către Erich Beck, realizatorul unei bibliografii a scrierilor care tratează diverse aspecte din istoria acestui ținut. Din punct de vedere geografic, geopolitic și cultural, Bucovina reprezintă o zonă în care au fost și sunt favorizate sintezele și interferențele. Astfel, din punct de vedere geografic, această provincie face parte din estul Europei. Din punct de vedere geopolitic, Bucovina a fost o bună perioadă de timp o zonă situată la intersecția ariilor de influență a Imperiilor Austriac, Rus și Otoman. Din punct de vedere cultural, datorită includerii sale în statul austriac (austro-ungar), această regiune a făcut parte în perioada 1775-1918 din zona de cultură central europeană. Apartenența la aria culturală central europeană a facilitat introducerea și consolidarea culturii germane în „Țara Fagilor”. Acest proces amplu și complex s-a realizat cu precădere prin intermediul *Kulturträger*-ilor („purtători de cultură”) germani și evrei, vorbitori de limbă germană sau idiș. Apartenența la aria culturală central-europeană s-a estompat ușor în perioada 1918-1944 și, în mod accelerat, în perioada 1944-1989. Post 1989, atât regiunea Cernăuți cât și județul Suceava au fost reconectate treptat la aria culturală central-europeană, proces care continuă și în prezent. În zilele noastre, provincia istorică Bucovina este divizată în două părți, sudul acesteia formând județul Suceava din România iar nordul fiind cunoscut sub denumirea de regiunea Cernăuți din Ucraina.

Destinul istoric cu totul aparte al acestei provincii a început încă din perioada medievală, perioadă în care Bucovina a fost concomitent nucleul în jurul căruia s-a format statul feudal Moldova și regiunea unde s-a desfășurat o viață spirituală activă, concentrată mai ales în jurul unor mănăstiri celebre (Putna, Moldovița, Sucevița, Voroneț, Arbore etc.). Situație tipică pentru întreg răsăritul ortodox, aceste mănăstiri au fost în același timp centre de adâncă trăire religioasă și lăcașuri de cultură. Până spre sfârșitul veacului al XVIII-lea viața populației din Bucovina se desfășura în tiparele unui feudalism întârziat, patriarhal, în totală contradicție cu epoca modernă (folosim acest termen cu valoarea de criteriu de periodizare istorică) ce se manifestase deja în apusul și centrul Europei. Societatea feudală din Bucovina a fost orientată în mod treptat spre modernitate începând cu anul 1775, când Imperiul Otoman a cedat acest ținut Imperiului Habsburgic (Austriac) în urma păcii de la Kuciuk-Kainargi. În anul 1786 această provincie a fost înglobată Galiției, formând cel de-al 19-lea „cerc” (*Kreis*) administrativ al său (*Czernowitzer Kreis*). Această situație s-a menținut până în anul 1849, când Bucovina a fost declarată provincie autonomă a Casei de Austria.

Imperiul Austriac (Austro-Ungar din 1867) a stăpânit acest teritoriu (10.500 km², cam a 60-a parte din suprafața imperiului) până în 1918, perioadă în care în Bucovina s-au petrecut numeroase transformări care au contribuit la schimbarea fizionomiei demografice, economice, politice, etnice și culturale a provinciei, conferindu-i un statut singular în comparație cu regiunile învecinate.

În perioada premergătoare anexării la Imperiul Habsburgic, populația Bucovinei era rară. Un recensământ efectuat între anii 1772-1773 (Rimsky-Korsakov) dădea pentru Bucovina cifra de 84.514 locuitori grupați în 266 localități și trei târguri. Din punct de vedere al procentului pe naționalități, structura populației se prezenta astfel: 64,23% români, 20,26% ruteni, 7,06% huțuli, 3,14% țigani, 2,86% evrei, 1,26% ruși, 0,54% polonezi și... 20 germani. Treptat, populația Bucovinei a crescut în mod spectaculos datorită colonizărilor organizate, operate de austrieci mai ales din motive economice și datorită colonizărilor spontane, numeroși oameni așezându-se în Bucovina de bună voie datorită existenței unor condițiilor mai bune de trai în comparație cu locurile lor de baștină. În 1869 populația Bucovinei era de 511.964 locuitori, ultimul recensământ austriac (1910) oferind cifra de 798.355 locuitori, grupați pe etnii astfel: 273.354 români (34, 24%), 305.101 ucraineni (38,22%), 73.073 germani (9,15%), 95.778 evrei (12%), 36.211 poloni (4, 54%), 14.838 „alte naționalități” (1,85%). Conform acestui recensământ, românii erau majoritari în sudul iar ucrainenii în nordul Bucovinei. În pofida eforturilor de industrializare ale provinciei întreprinse de administrația austriacă, nu a putut fi modificat caracterul predominant agrar al acesteia. Producția agricolă însemnată din Bucovina a putut asigura dezvoltarea unei industrii alimentare locale însemnate, provincia fiind un adevărat rezervor de brânzeturi și carne pentru întreg imperiul. În general, caracterul predominant agrar al Bucovinei nu s-a putut modifica nici în perioada interbelică, când Bucovina a făcut parte din regatul României.

Orientarea Bucovinei spre formele economice, de cultură și civilizație central-europene, s-a înlăptuit mai cu seamă prin aportul germanilor și evreilor. Primele colonii germane din Bucovina (cele din Prelipcea și Sadagura) au luat ființă înainte de anexarea Bucovinei la statul austriac (1770-1774). Cele mai cunoscute colonii germane din Bucovina au fost înființate în localitățile Huta Veche, Huta Nouă, Iacobeni, Voievodeasa, Frasin, Păltinoasa, Frătăuți, Cârlibaba, Bădeuți, Milișăuți, Ițcani etc. Coloniștii germani au fost în principal agricultori și meșteșugari. Datorită muncii lor asidue, Bucovina a cunoscut o însemnată dezvoltare economică, atingând aproape standardele de bunăstare și nivel de trai central-europene. Totodată, germanii bucovineni au întemeiat numeroase societăți culturale, care și-au continuat activitatea în

perioada interbelică, fiind interzise ulterior de regimurile comuniste atât în nordul, cât și în sudul Bucovinei. În primul rând, germanii bucovineni au întemeiat, în majoritatea coloniilor întemeiate de ei, câte un așa-zis „Cabinet catolic de lectură” (*Der katholische Leseverein*). Pe lângă aceasta, în cadrul comunităților germane exista câte o filială a băncii Raiffeisen sau câte o societate a doamnelor catolice germane (*Verein Katholisch-deutscher Mädchen Jugendbund*). O parte însemnată a germanilor bucovineni au emigrat în Germania în perioada celui de-al doilea război mondial, în cadrul planului autorităților germane de a-i aduce în patrie (*Heim ins Reich*) pe germanii din sud-estul Europei. Cu acea ocazie, Erast Tarangul a menționat un gest simbolic al germanilor bucovineni, care pune în valoare climatul de toleranță din Bucovina interbelică. Astfel, acest autor arată că „în anul 1940 s-a organizat repatrierea (Umsiedlung) nemților din Bucovina. Tot în acest timp au fost repatriați și ungurii (ciangăii) din cele 5 sate din fostul județ Rădăuți al Bucovinei, unde fuseseră colonizați. În baza unei convenții dintre statul român și cel german, o comisie mixtă româno-germană a făcut inventarierea bunurilor lăsate de germanii repatriați. Aceste bunuri au fost preluate de statul român, care a achitat statului german contravaloarea lor în cereale și petrol, urmând ca statul german să-i despăgubească pe nemții repatriați. În comuna Ilișești, situată la 18 kilometri depărtare de Suceava, o comună mare cu gospodării frumoase, locuită jumătate de români și jumătate de germani coloniști șvabi, aceștia n-au trecut la inventarul bunurilor predate statului român biserica, clădirea școlii, casa parohială și o frumoasă casă de cultură cu un etaj, ci le-au donat pe toate comunei Ilișești și locuitorilor ei Români, arătând că mai bine de un secol Șvabii din Ilișești au conviețuit cu Românii din comună în pace și bună vecinătate și că doresc ca aceste bunuri să rămână acestora ca o frumoasă amintire”.

Evreii au venit în Bucovina încă din timpul războiului ruso-turc, încheiat prin pacea de la Kuciuk Kainargi, ocupându-se în special cu meșteșugurile, arendășia și comerțul. După anul 1774 emigrarea lor în Bucovina din Galiția și Polonia s-a accentuat. În 1912 existau în Bucovina 9.322 de meseriași, dintre care **5.091** evrei și 10.312 negustori, dintre care **8.642** evrei. Datorită spiritului lor practic și întrepid, evreii vor ajunge până la sfârșitul secolului XIX să domine toate compartimentele vieții economice din Bucovina și să devină niște propagatori zeloși ai culturii și civilizației germane pe aceste meleaguri. Această situație s-a păstrat, practic, până la izbucnirea celui de-al doilea război mondial.

Cele mai multe societăți culturale evreiești își aveau sediul în Cernăuți, continuându-și activitatea până în perioada interbelică. Astfel, aici își avea sediul central societatea *Safa Iwria*, care își propunea promovarea uzului

limbii ebraice prin construirea de școli. Începând cu anul 1920 societatea sionistă „Poale Zion” a fost foarte activă în Cernăuți. Ea a fondat „Asociația pentru educația muncitorilor evrei Ber Borochow”, care avea o bibliotecă, o grădiniță și o școală elementară pentru copii. „Poale Zion” a pregătit sute de tineri agricultori care, după cel de-al doilea război mondial, au putut utiliza în Țara Sfântă tehnicile agricole învățate. Principala societate sportivă evreiască din Bucovina a fost „Macabi” din Cernăuți, care îi forma pe tinerii evrei din punct de vedere sportiv și îi educa în spiritul idealurilor sioniste.

Comunitatea evreiască din Bucovina a suferit catastrofa Holocaustului în vremea celui de-al doilea război mondial, majoritatea evreilor (în special cei din sudul Bucovinei), fiind deportați în Transnistria. Autoritățile din vremea regimului Antonescu au luat hotărârea ca, începând cu data de 9 octombrie 1941, să treacă la deportarea evreilor din fostele județe Rădăuți, Suceava și Cernăuți în Transnistria. Înainte de deportare, în sudul Bucovinei existau 24.000 de evrei, dintre care la 20 mai 1942 fuseseră deportați în Transnistria 23.821, numai 179 fiind scutiți de deportare deoarece erau considerați indispensabili pentru economia regiunii. Populația orașului Suceava, inclusiv din comunele suburbane Ițcani și Burdujeni, a fost deportată pe 9 octombrie 1941. Pe data de 10 octombrie 1941 a plecat din Suceava al doilea convoi de deportați din Suceava și Gura Humorului. Pe data de 13 octombrie au plecat spre Transnistria ultimele trenuri cu deportați din județele Rădăuți și Câmpulung. Trenurile cu deportați au ajuns la localitatea Atachi, pe malul Nistrului. Isidor Pressmer, președintele comunității evreiești din Rădăuți îi trimitea de aici, pe data de 22 octombrie 1941, o scrisoare lui W. Filderman, președinea Federației Uniunilor de Comunități evreiești din România. În această scrisoare, el arăta textual: „... am fost toți evacuați și aduși aici pentru a fi trecuți de Nistru și trimiși undeva în Ucraina, fără destinație și fără țință. Cea mai mare parte care pleacă spre Nistru, rămâne fără adăpost sub cerul liber, în ploaie, în noroi și frig. O mică parte se află aici la Atachi. Aici au murit deja sute de persoane și mulți sunt muribunzi iar alții s-au sinucis. Un singur lucru este cert. Dacă nu vom fi salvați imediat, nu va supraviețui nici unul din toți acești nenorociți”. Deși în cursul anului 1942 s-au îmbunătățit condițiile de viață ale evreilor din Transnistria iar primul grup de evrei s-a întors din această regiune în decembrie 1943, această comunitate nu va mai reuși să-și revină de pe urma Holocaustului și să joace același rol proeminent în economia, administrația și cultura Bucovinei.

În bezna intoleranței din acele timpuri apar ca niște adevărate simboluri de lumină și omenie actele unor români care au salvat evrei de la deportare și exterminare, numele unor persoane ca Viorica Agarici, Traian Popovici, primar de Cernăuți, Simeon Hâj din Volovăț, Raul Șorban și alții,

fiind înscrise cu litere de aur în cartea toleranței și omeniei universale, ei primind onorantul titlu de „drepti între popoare” din partea statului Israel.

Ucrainenii din Bucovina erau în special agricultori, fiind majoritari în nordul provinciei. Încă de la sfârșitul secolului XIX ei și-au constituit numeroase „Cabinete de lectură” în diverse localități bucovinene. În perioada interbelică existau la Cernăuți două teatre ucrainene, care promovau tradițiile populare, portul național ucrainean, eroismul cazacilor zaporozieni în luptele de apărare ale Ucrainei etc. Totodată, în aceeași perioadă apăreau în Bucovina, în limba ucraineană, ziarele „Czas”, „Hliborovska”, „Pravda” și „Rada”. Cu toate acestea, datorită politicii oficiale de „românizare” din perioada interbelică, în jurul anului 1926, au fost închise toate școlile publice din Bucovina care aveau ucraineana în calitate de limbă de predare. În concordanță cu rezultatele recensământului general al populației și locuințelor din 1930, ucrainenii reprezentau aproximativ 29,2% din populația Bucovinei, în vreme ce românii reprezentau circa 45% din totalul populației acestei provincii.

Polonezii din Bucovina erau în primul rând agricultori însă, spre deosebire de români și ucrainenii, aveau un număr mai mare de funcționari, raportați la ansamblul populației polone. O pondere semnificativă în cadrul polonezilor bucovineni era deținută de așa-ziii *górali* („munteni”) care au emigrat la începutul secolului XIX din ținutul Czadec (Czadca), actualmente în Slovacia, așezându-se la periferia Cernăuțiului de astăzi, ca și în Tereblecea, Hliboca, Crasna – Stara Huta, Solonețul Nou, Pleșa, Poiana Micului, Laurenca, Dunawic, Davideni - Zdrăb, Panca, Pătrăuții de Jos.

Viața culturală a comunităților polone din Bucovina s-a concentrat cu precădere în jurul Caselor polone (Dom Polski) din Cernăuți și Suceava. Activitatea culturală a polonilor bucovineni din perioada interbelică a fost marcată de existența unor numeroase societăți culturale. Pe lângă Casele Polone (Dom Polski) din Suceava și Cernăuți, își desfășurau activitatea în Cernăuți *Asociația Tinerimii Polone*, *Asociația Doamnelor Polone*, societatea *Polska Macieczka w Scolny w Rumunji*, *Societatea învățătorilor poloni* etc. *Cabinete de lectură* polone existau la Storojineț (*Czetalnia Polska*), Vijnița, Cozmeni, Zastavna. La Bănila pe Ceremuș a existat o *Casă polonă de lectură* iar la Vășcăuți pe Ceremuș două societăți culturale polone. Activitatea acestor societăți nu a mai fost posibilă în timpul regimului comunist. După cel de-al doilea război mondial, o parte însemnată a populației poloneze din Bucovina a imigrat în Polonia (1945, 1946 și 1947), așezându-se în regiunile vestice (așa-numitele „teritorii dobândite”), preluate de la Germania. În zilele noastre, urmașii acestor poloni locuiesc în regiunile Zielona Góra (numită chiar „România”), Jelenia Góra, Piła, Wałbrzych, Wrocław, în orașele și

împrejurimile unor localități ca Nowa Sól, Nowogród Bobrzański, Żary, Jastrowie, Żagań, Bolesławiec, Dzierżoniów ș.a.

Viața politică a Bucovinei din perioada austriacă merită o mențiune cu totul specială, datorită faptului că ea s-a desfășurat într-un spirit de adevărat civism și toleranță reciprocă a etniilor, neîntâlnit în toată Europa. Ca și în întreg imperiul austriac, viața politică bucovineană s-a bazat pe acel deosebit de dificil de realizat în practică „Ausgleich” (tradus aproximativ „compromis”) dintre diversele etnii componente ale imperiului. De aceea, Bucovina a constituit o adevărată oază de viață politică civilizată în comparație cu regiunile înconjurătoare, politica de „Ausgleich” conducând la supraviețuirea imperiului până în 1918.

Valorificarea istoriei și a mediului local din Bucovina, în condițiile integrării europene, vizează în primul rând resuscitarea și promovarea tradițiilor de cooperare europeană, dezvoltate în această provincie istorică.

În perioada 1775-1918, provincia austriacă Bucovina a devenit un creuzet etnic și cultural, în care au trăit 8 etnii ce au profesat 11 credințe religioase. În intervalul de timp anterior anului 1919 se realizase un fel de solidaritate interetnică la nivelul elitelor din Bucovina, solidaritate dată de necesitatea folosirii limbii germane în cadrul regimentelor, școlilor și aparatului administrativ bucovinean. Istoricul Adolf Armbrster a prezentat alegoric această situație, arătând că la o masă de taroc (joc de cărți foarte popular în Bucovina austriacă) puteau fi auzite chiar patru limbi, în funcție de naționalitatea jucătorilor. În cazul populației de rând a Bucovinei, mai cu seamă rurale, prototipul acestui *homo bucovinensis* este mai dificil de analizat, datorită existenței unor bariere confesionale și lingvistice, pe de o parte, datorită schimbării dese a limbii administrației de stat (română, germană, ucraineană), pe de altă parte. Acest fapt a încetinit și apoi stopat omogenizarea lingvistică și culturală a regiunii, care nu și-a putut constitui o identitate politică reală, fiind în decursul istoriei provincie austriacă, română sau ucraineană.

În vremea în care Bucovina a fost o provincie a Regatului României (1918-1940; 1941-1944) s-au manifestat pe de o parte vechile tradiții culturale și administrative austriece, iar pe de altă parte a fost impus modelul de conducere centralist al vechiului regat al României, care lăsa autonomiei locale un loc mai restrâns decât pe vremea monarhiei austro-ungare. După 1947, când regimul comunist s-a impus în întreaga Bucovină, tradițiile culturale și caracterul distinct al Bucovinei a fost aproape anihilat.

Post 1989 s-a declanșat un amplu proces de valorificare a istoriei Bucovinei, în cadrul mediilor locale din România și Ucraina. Continuarea acestui proces – insistându-se mai cu seamă pe aspectele administrative și

culturale din istoria Bucovinei ce merită să fie readuse în atenție și revalorificate – se poate face în mod eficient prin intermediul cooperării tranfrontaliere, în cadrul Euroregiunilor „Carpatică” și „Prutul de Sus”, din care fac parte atât județul Suceava, cât și regiunea Cernăuți.

Din punct de vedere juridic, Euroregiunea Carpatică a fost creată pe 14 februarie 1993, fiind prima organizație de acest gen alcătuită pe baza cooperării dintre state ce au făcut parte din fostul bloc estic, fără participarea nici unui stat membru al Uniunii Europene. Din punct de vedere administrativ-teritorial, **Ungaria** participă la Euroregiunea Carpatică cu județele Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg și orașele Debrecen, Eger, Miskolc și Nyíregyháza din comitatul Rank; **Polonia** cu voievodatul Podkarpackie; **România** cu județele Bihor, Botoșani, Maramureș, Suceava, Satu Mare, Sălaj și Bistrița; **Slovacia** cu regiunile Kosice și Prešov iar **Ucraina** cu regiunile Ivano-Frankivsk, Lvov, Cernăuți și Transcarpatia.

Scopul declarat al înființării Euroregiunii Carpatice este promovarea înțelegerii, încrederii și a cooperării transfrontaliere între toate naționalitățile ce locuiesc pe teritoriul acesteia. Acest lucru se realizează prin intermediul unor organe specializate de conducere ca „Secretariatul Internațional”, Birourile Naționale și Comisiile de Lucru, ale căror sarcini specifice sunt: furnizarea de informații către toate instituțiile interesate în vederea stabilirii cooperării dintre diverși parteneri din cadrul Euroregiunii; furnizarea de asistență în vederea găsirii unor parteneri și pregătirii unor proiecte; facilitarea pregătirii unor strategii de dezvoltare transregionale în diverse domenii de activitate; promovarea dezvoltării regionale în zona munților Carpați și a bazinului râului Tisa. Rolul fundamental în coordonarea inițiativelor cetățenilor și a administrațiilor locale, ca și în elaborarea unei strategii globale în această Euroregiune, aparține „Fundației Carpatice” – *Carpathian Foundation - Fund for Development of the Carpathian Euroregion* (<http://www.carpathianfoundation.org/>). Prin intermediul acestei Fundații se derulează diverse proiecte de cooperare transfrontalieră, finanțate cu fonduri europene.

Membrii Euroregiunii „Prutul de Sus” sunt raioanele Briceni, Edineț, Fălești, Glodeni, Ocnîța și Rîșcani din Republica Moldova, regiunile Cernăuți și Ivano-Frankivsk din Ucraina, județele Suceava și Botoșani din România. Pe data de 22 septembrie 2000 a fost semnat la Botoșani *Acordul privind crearea Euroregiunii Prutul de Sus* iar pe baza acestui *Acord* a fost elaborat *Statutul Euroregiunii Prutul de Sus*, aprobat prin Hotărârea Consiliului Euroregiunii „Prutul de Sus” nr. 7/2000, 30 noiembrie 2000.

Articolul 3 al acestui acord prevede că „scopul creării Euroregiunii „Prutul de Sus” este de a lărgi legăturile subregionale existente și favorizarea (Sic!) dezvoltării colaborării transfrontaliere a unităților administrativ-teritoriale membre ale acesteia, ale administrațiilor publice locale, instituțiilor, agenților economici, persoanelor fizice, organizațiilor nonguvernamentale și publice și persoanelor aparținând minorităților naționale din domeniile economie, învățământ, știință, cultură și sport, dezvoltarea noilor mecanisme de colaborare subregională și asigurarea dezvoltării durabile a regiunii în cadrul integrării în procesul general european contemporan”. Valorificarea istoriei locale și a mediilor locale din Bucovina, în cadrul cooperării transfrontaliere nu poate decât să stimuleze „colaborarea transfrontalieră a unităților administrativ-teritoriale” ale Euroregiunii.

Subpunctul 1.1.3. al capitolului I din *Statutul Euroregiunii Prutul de Sus*, aprobat prin Hotărârea Consiliului Euroregiunii „Prutul de Sus” nr. 7/2000, 30 noiembrie 2000, stipulează că „toți membrii Euroregiunii vor fi tratați conform principiului egalității, fără deosebiri, indiferent de mărimea lor teritorială sau numărul populației. Euroregiunea nu reprezintă o entitate supranațională sau suprastatală, ci un cadru pentru facilitarea cooperării interregionale între membrii ei”.

Euroregiunea „Prutul de Sus” are următoarele organisme de conducere și de lucru: *Consiliul Euroregiunii*, a cărui activitate este condusă de președintele în exercițiu, *Secretariatul Consiliului Euroregiunii*, care coordonează activitatea Consiliului și a organelor de lucru ale Euroregiunii, *Comisia de Lucru* pentru economie, infrastructură și turism, *Comisia de Lucru* pentru securitatea ecologică, protecția mediului, dezvoltarea durabilă a regiunii și funcționarea *Ecoeuroregiunii*, *Comisia de Lucru* pentru știință știință, învățământ, cultură, sănătate, sport și tineret; *Comisia de Lucru* pentru dezvoltarea legăturilor interregionale și interetnice, administrație locală și mass-media”. *Consiliul Euroregiunii* este format din „conducătorii” unităților administrativ-teritoriale existente, președintele în exercițiu al acestui *Consiliu* este ales pe o perioadă de un an, „pe principiul rotației țărilor” dintre membrii componenți, iar *Comisiile de Lucru* sunt principalele organe executive ale Euroregiunii „Prutul de Sus”

În vederea dinamizării cooperării transfrontaliere, care presupune în mod obligatoriu valorificarea istoriei și mediilor locale – la Suceava a fost creat *Biroul Regional pentru Cooperare Transfrontalieră Suceava pentru granița România Ucraina*. Misiunea principală a acestui organism este de „a asigura dezvoltarea durabilă a regiunilor de frontieră româno-ucraineană prin promovarea cooperării interregionale, interne și internaționale, și sprijinirea inițiativelor locale”. Această instituție gestionează **Programul de vecinătate**

România-Ucraina 2004-2006, care conține instrumentele financiare **Phare 2004, Phare 2005 și Phare 2006**. În anul 2009 se preconizează implementarea „Programului Operational Comun ENPI CBC Romania-Ucraina – Republica Moldova 2007-2013.

În cadrul promovării cooperării transfrontaliere dintre județul Suceava și regiunea Cernăuți, în anul 2008 au fost inițiate o serie de proiecte care vizează atât județul Suceava, cât și regiunea Cernăuți. Redăm în continuare titlurile a cinci proiecte reprezentative. Astfel, Complexul Muzeal Bucovina din Suceava a inițiat un proiect în valoare de 41.000 Euro, intitulat *Tradiții naționale ale grupurilor etnice din județul Suceava și regiunea Cernăuți (anii 1940-1960)*. Consiliul Județean Suceava a inițiat un proiect în valoare de 57.300 Euro intitulat *Rețea de informare turistică transfrontalieră pentru județele Suceava, Botoșani (Romania) și regiunile Cernăuți, Ivano-Frankivsk (Ucraina)*. Direcția afaceri externe și activitate economică internațională a administrației regionale de stat din Cernăuți a inițiat proiectul de 50.000 Euro, intitulat *Centrul internațional de inițiativă regională și afaceri Ucraina-România*. Consiliul orășenesc din Hliboca, interesat de specializarea și valorificarea resurselor umane din cadrul Euroregiunii a conceput un proiect în valoare de 150.000 Euro, intitulat, *Crearea centrului internațional de tineret „Clubul european” în cadrul colaborării transfrontaliere a organelor de administrație locală din Ucraina și România*. În sfârșit, Direcția pentru cultură și turism a administrației regionale de stat din Cernăuți a alcătuit un vast proiect, în valoare de 500.000 Euro - *Stimularea dezvoltării și crearea unei infrastructuri de turism transfrontalier a Bucovinei de Nord și de Sud*.

Din punct de vedere economic, mediile locale din județul Suceava și regiunea Cernăuți prezintă numeroase asemănări în domeniul potențialului și a tipurilor de activități desfășurate desfășurate, fapt ce poate facilita fenomenul de cooperare transfrontalieră.

Astfel, județul Suceava este situat în partea de Nord-Est a României, are o suprafață de 8.553,5 km² și este al doilea ca mărime din România (după Timiș), reprezentând 3,6% din suprafața țării. Acest județ are în componență **5 municipii** (Suceava, Rădăuți, Fălticeni, Vatra Dornei și Câmpulung Moldovenesc), **11 orașe** (Broșteni, Cajvana, Dolhasca, Frasin, Gura Humorului, Liteni, Milișăuți, Salcea, Siret, Solca și Vicovu de Sus), **98 comune și 396 sate**. În prezent, populația județului este de peste 700.000 locuitori.

Hidrografia județului este bogată și variată, principalele râuri de pe teritoriul județului, deosebit de bogate în pește, fiind Bistrița, Dorna, Moldova, Siret, Șomuzul Mare și Suceava. Acest fapt favorizează cu precădere economia piscicolă. Relieful acestui județ este variat (în principal podișuri,

dealuri și munți) și conține numeroase resurse subsolice (minereu de mangan, cupru, plumb, zinc, turbă, sare, roci de construcții etc), izvoare de ape minerale, păduri de conifere și foioase, pășuni. Pădurile ocupă peste 52% din suprafața județului, reprezentând peste 7% din întregul potențial silvic al României. Cele mai răspândite specii arboricole din pădurile sucevene sunt molidul, bradul și fagul. Totodată, pădurile găzduiesc și o faună bogată, remarcându-se îndeosebi cerbul carpatin, ursul brun, mistrețul și cocoșul de munte. Județul dispune de condiții excelente pentru practicarea turismului. Structura economică a județului este favorabilă dezvoltării eficiente a economiei cu domenii de specialitate – îndeosebi agricole – (ca) prelucrarea lemnului, materialelor de construcție și turism.

O pondere însemnată în economia județului Suceava este ocupată de industria extractivă, în cadrul căreia se detașează activitățile de extragere și prelucrare a minereurilor metalifere și industria prelucrătoare (metalurgie, construcții metalice și produse din metal, mașini și echipamente, aparatură și instrumente medicale sau optice, prelucrarea lemnului, celuloză și hârtie sau carton, alimentară și băuturi, confecționarea îmbrăcăminte, pielărie și încălțăminte etc.). În acest județ se cultivă în principal cartofi, porumb, cereale, sfeclă furajera, sfecla de zahar. În localitățile montane ale județului se practică mai cu seamă creșterea animalelor. Din punct de vedere al situației economice la scara întregii României, județul Suceava ocupă locuri fruntașe în agricultură și în industria lemnului, celelalte ramuri economice fiind mai slab reprezentate. În județul Suceava erau înregistrați, la 31 mai 2008, 27.559 agenți economici, din care 10.341 persoane fizice și 17.218 persoane juridice.

Structura comerțului județului Suceava reflectă structura sa economică, fiind exportate mai cu seamă cherestea, mobilă și produse din lemn, alimente, materii prime și produse semifabricate și importate produse cu un grad mai înalt de prelucrare.

Contribuția turismului sucevean la dezvoltarea Euroregiunii Prutul de Sus poate fi realmente una promițătoare. Principalele puncte de atracție turistice ale județului sunt constituite de monumentele arhitectonice medievale (cetatea Suceava, mănăstirea Zamca, Hanul Domnesc din Suceava, mănăstirile Voroneț, Sucevița, Putna, Dragomirna, Humor, Slătioara, chilia lui Daniil Sihuștrul) și de frumusețile naturii (depresiunea Dornelor, Pietrele Doamnei, rezervațiile naturale Ponoare și Lucina etc).

În județul Suceava este dezvoltat mai cu seamă turismul cultural-religios, favorizat de existența monumentelor arhitectonice medievale. O pondere considerabilă este deținută și de turismul rural (agroturismul). Acest tip de turism este concentrat în jurul zonelor Vatra Dornei, Câmpulung Moldovenesc, Putna, Gura Humorului și, în general, în localitățile învecinate

mănăstirilor. O altă formă de turism este turismul în scop terapeutic, practicat în special în depresiunea Dornelor și Câmpulungului. Mulți turiști vin în această zonă fiind atrași de facilitățile terapeutice, de apele minerale, aerul ozonat, de alte resurse utilizate în tratarea unor afecțiuni.

Teritoriul regiunii Cernăuți cuprinde 8.100 km² (1,3% din teritoriul Ucrainei). În regiunea Cernăuți există **11 raioane** (Vijnița, Herța, Hliboca, Zastavna, Kelmenet, Kițmani, Noua Sulița, Putila, Sokireanî, Storojineț, Hotin). Aici există **11 orașe, 8 localități „de tip orășenesc” și 398 sate**. La 1 aprilie 2008, regiunea Cernăuți avea 903.600 locuitori.

Poziționată geografic în sud-vestul Ucrainei, regiunea Cernăuți se întinde în trei zone naturale-geografice diferite: *de silvostepă*, care cuprinde teritoriul dintre râurile Prut și Nistru, *regiunea muntoasă*, situată între Carpați și râul Prut, și *de munte*, care cuprinde Carpații Bucovineni.

Rețeaua hidrografică a regiunii Cernăuți este densă, fiind constituită în principal din 75 de râulețe cu lungimea mai mare de 10 km. Cele mai importante râuri sunt Nistru, Prut, Siret și Ceremuș. Terenurile de cultură ocupă 59,8% din suprafața generală a regiunii, pădurile și alte terenuri silvice ocupă 31,7%, pământurile acoperite cu construcții 4,8%, terenurile mlăștinoase 0,2%) pământurile neacoperite cu vegetație 1,2%, apele 2,3%.

Pe teritoriul regiunii Cernăuți este dezvoltată industria prelucrătoare, în care este concentrat aproximativ 90% din potențialul industrial al regiunii, industria extractivă, industria lemnului, a celulozei și hârtiei, industria metalurgică. În domeniul agriculturii, se cultivă în principal gramineele, leguminoasele, cartoful și floarea soarelui, creșterea animalelor fiind practicată mai cu seamă în gospodăriile individuale.

În această regiune se pune în prezent un mare accent pe dezvoltarea infrastructurii turistice. Principalele obiective care deservește această infrastructură sunt: complexul sportiv și de îmbunătățire a sănătății *Tețino* din orașul Cernăuți, complexele turistice *Migovo*, *Lekece* și *Sadnista* din raionul Vijnița, complexul turistic *Zelena dibrova* („Dumbrava verde”) din raionul Hliboca, iaht-clubul „Nistru” din raionul Kelmenet, complexul turistic *Soniacina dolina* („Valea însorită”) din raionul Noua Sulița, complexul turistic „Nistru” și casa de odihnă *Ceaika* („Pescăruș”) din raionul Sokireanî, baza de odihnă „Aqua Plus” și complexul turistic *Panski maetok* („Moșia boierească”) din raionul Storojineț, baza de odihnă *Smerekova hata* din raionul Putila.

O comparație sumară dintre caracteristicile și potențialul economic al județului Suceava și regiunii Cernăuți denotă faptul că cele două unități administrativ-teritoriale au aproximativ același tip de activități economice iar caracterul economiei lor este predominant agrar, tipic țărilor subdezvoltate. Totodată, principala ramură economică ce poate aduce beneficii rapide în cele

două unități administrativ-teritoriale și poate contribui la relansarea economică generală a Bucovinei, este turismul. În cadrul turismului, poate fi dezvoltat cu succes turismul de tip cultural, cu referire specială la trecutul medieval sau austriac al Bucovinei, fapt ce pune în valoare istoria locală. Agroturismul, cu condiții ideale de dezvoltare atât în nordul, cât și în sudul Bucovinei, pune mai cu seamă în valoare mediul local, caracterizat de multietnicitate și toleranță etno-religioasă.

În sudul Bucovinei (jud. Suceava) există o serie de organizații oficiale ale minorităților naționale, protejate de statul român. Potrivit legii, fiecare minoritate națională din România are un reprezentant în Parlamentul de la București. Principalele organizații de aici ale minorităților etnice sunt filiala județeană Suceava („ținutul Bukovyna”) a Uniunii Ucrainenilor din România (președinte Ioan BODNAR), organizația județeană Suceava a Forumului Democrat German din România (președinte Antonia GHEORGHIU), organizația județeană a Uniunii Polonezilor din România (președinte Ghervazen LONGHER). Aceste organizații cultivă legături intense cu diverse instituții culturale și administrative din Ucraina, Germania și Polonia, promovând valorile general-bucovinene de toleranță și conviețuire într-un spațiu multicultural, caracterizat de diversitate etnică și religioasă. În nordul Bucovinei, românii au înființat post 1990 numeroase societăți culturale, cea mai cunoscută fiind Societatea Culturală „Mihai Eminescu” din Cernăuți (președinte Arcadie OPAIȚ). Polonezii și germanii din regiunea Cernăuți au propriile lor societăți culturale, care întrețin legături active de colaborare cu organizațiile culturale din patriile mamă și din diaspora.

Valorificarea istoriei și mediilor locale din Bucovina, în cadrul cooperării tranfrontaliere și a integrării europene, este facilitată de o serie de împrejurări istorice speciale, expuse succint în continuare.

Bucovina a constituit, cel puțin până în 1918, un strălucit exemplu de colaborare interetnică. Post 1989 a fost relansată expresia *homo bucovinensis* („inventată” în 1956 de Hans Prelitsch, referindu-se însă mai mult la tipul „bucovineanului” din cadrul Imperiului Austro-Ungar), prototip al individului tolerant, ce vorbește cel puțin două limbi și care oferă un model european, de conviețuire pașnică interetnică. Conform opiniei lui Emmanuel Turczyński, un cunoscut istoric german expert în problemele Bucovinei, în Bucovina a existat un adevărat „consens ideologic” bazat pe „larg diseminata identificare a bucovinenilor cu trăsăturile regiunii, cu un sistem legal bine stabilit, toleranță și progres socio-cultural, unde loialitatea către aceste valori nu însemna neloialitate față de propria comunitate etnică sau religioasă”. Specialiștii în problemele istoriei Bucovinei au comparat colaborarea interetnică din

Bucovina cu situațiile din Tirol și Cipru, „modelul” bucovinean demonstrându-și, în viziunea lor, superioritatea.

În perioada contemporană, de integrare europeană, „modelul Bucovina” poate fi luat în calcul drept un posibil model de conviețuire pașnică pentru statele Europei. Acest lucru este facilitat de faptul că, la nivelul mass mediei și a opiniei publice cultivate, Bucovina este considerată o regiune în care se manifestă încă intense interferențe culturale. Orașul Cernăuți a fost numit în 1997 de către Zbigniew Herbert, cu o expresie ce a făcut vogă, „ultima Alexandria a Europei”. Cernăuți a fost orașul în care, inclusiv în vremea administrației românești din perioada interbelică, a fost cultivată cultura germană, evreiască (în limba germană sau idiș), română, polonă sau ucraineană, orașul pe care l-au îndrăgit apreciații poeți bucovineni Paul Celan (care la începutul carierei sale a scris și în limba română), Rose Ausländer, Alfred Margul-Sperber și Vasile Posteuca.

Diseminarea în plan universal a valorilor specific bucovinene, de toleranță interetnică și interreligioasă, este favorizată post 1990 de contextul general al multiculturalității și integrării europene. În acest context, județul Suceava a încheiat în 1997 un parteneriat de colaborare cu regiunea Schwaben (landul Bayern) din Germania, semnat la Augsburg pe data de 2 mai 1997. Menționăm că în cadrul Universității din Augsburg funcționează „Bukowina Institut”, cu rol fundamental în promovarea valorilor legate de istoria și cultura Bucovinei. Pe data de 21 august 1998 a fost semnat un parteneriat de colaborare între județul Suceava și regiunea Cernăuți, în vigoare și în prezent. Valorile și tradițiile specific bucovinene sunt promovate și în cadrul parteneriatului dintre județul Suceava și voievodatul Silezia (Polonia), semnat la Katowice pe data de 14 aprilie 2000. Menționăm că și regiunea Cernăuți are încheiate parteneriate de cooperare cu regiunea Schwaben și voievodatul Silezia.

În plus, răspândirea universală a unor aspecte din istoria locală și tradițiile de cooperare interetnică din Bucovina este favorizată în prezent de existența unei diaspore „bucovinene”, multietnice. Dragostea nestinsă pentru pământul natal al Bucovinei nutrită de toți bucovinenii, indiferent de naționalitate, risipiți în cele patru părți ale lumii de urgia celui de al doilea război mondial, din Canada până în Australia, este pilduitoare pentru bucovinenii rămași pe loc, în județul Suceava sau în regiunea Cernăuți. Această dragoste, neîntinată de nici un fel de calcule teritoriale sau politice, poate sta la baza schițării unui început de conviețuire pașnică în Europa, bazat nu în ultimul rând pe valorificarea istoriei și mediilor locale din Bucovina.

Місцева історія та природні умови

Історичне минуле, традиції міжетнічного і міжкультурного спілкування, сучасний стан і перспективи європейської інтеграції оправдують епітет регіону між «Сходом і Заходом», як назвав Буковину Еріх Бек – автор бібліографії про різні аспекти історії цього краю. З географічної, геополітичної та культурної точки зору, Буковина є регіоном, де узагальнення і інтерференції продовжують бути заохочені. Таким чином, з географічної точки зору ця провінція відноситься до сходу Європи. З точки зору геополітики Буковина певний період часу була регіоном, розташованим на пересіченні зон впливу Австрійської, Російської та Османської імперій. А з культурної точки зору, завдяки перебуванню у складі австрійської (австро-угорської) держави, цей регіон на протязі 1775-1918 рр. належав центрально-європейській культурній зоні. Належність до центрально-європейського культурного простору сприяла привнесенню та консолідації німецької культури в «країні букових лісів». Цей широкий і складний процес відбувався переважно завдяки німецьким та єврейським *Kulturträger*-ам («носіям культури»), чиїми мовами були німецька або ідиш. Належність до центрально-європейського культурного простору ослабла незначно протягом 1918-1944 рр. і дуже сильно у 1944-1989 рр. Після 1989 р. і Чернівецька область, і Сучавський повіт почали поступово відновлювати свої контакти з центрально-європейським культурним простором і цей процес ще триває. В наші дні історична провінція Буковина розділена на дві частини: її південь утворює Сучавський повіт Румунії, а північ відомий як Чернівецька область України.

Використання місцевої історії та природних умов Буковини в умовах європейської інтеграції відбувається переважно у двох аспектах: збереження змодельованого часом специфічного характеру Буковини; відродження і використання традицій європейської інтеграції, які були розвинуті у цій історичній провінції.

Протягом 1775-1918 рр. австрійська провінція Буковина стала етнічним і культурним реципієнтом, де проживали представники 8 національностей, які сповідали 11 релігійних конфесій. До 1919 р. виникла своєрідна міжетнічна солідарність еліт Буковини, спричинена передусім необхідністю використання німецької мови в буковинських армійських полках, школах та адміністративних органах. Історик Адольф Армбрустер описав в алегоричній формі цю ситуацію, коли за карточним столом (ця гра була дуже популярною в австрійській Буковині) можна було почути аж чотири мови залежно від національності гравців. На рівні

простого, переважно сільського населення Буковини прототип такого *homo bucovinensis* важче проаналізувати через існування певних конфесійних і мовних бар'єрів з однієї сторони, а також часту зміну мови органів державної адміністрації (румунської, німецької, української) з іншої сторони. Ця обставина уповільнила, а згодом і припинила мовне та культурне уодноманітнення регіону, який не зміг перетворитись на реальну політичну одиницю, будучи на протязі історії австрійською, румунською або українською провінцією.

В період, коли Буковина була провінцією Королівства Румунії (1918-1940; 1941-1944), проявились з однієї сторони старі австрійські культурні і адміністративні традиції, а з іншої сторони була запроваджена модель централізованого керівництва старого королівства Румунії, при якому місцева автономія була не так розвинута, як під час австро-угорської монархії. Після 1947 р., коли комуністичний режим опанував всією Буковиною, культурні традиції та виразний характер Буковини були майже повністю знищені. Після 1989 р. відновився широкий процес висвітлення історії Буковини у місцевих ЗМІ Румунії та України. Продовження цього процесу – особливо з упором на адміністративні та культурні аспекти історії Буковини, які заслуговують бути переосмисленими, – може ефективно відбуватись шляхом транскордонної кооперації в рамках Єврорегіону «Верхній Прут», до якого входять як Сучавський повіт, так і Чернівецька область.

Отож, 22 вересня 2000 р. в Ботошанах було підписано *Угоду про створення Єврорегіону «Верхній Прут»* і розроблений *Статут Єврорегіону «Верхній Прут»*, затверджений Рішенням Ради Єврорегіону «Верхній Прут» № 7/2000 від 30 листопада 2000 р.

Ст. 3 цієї Угоди передбачає, що „метою створення Єврорегіону «Верхній Прут» є поширення існуючих субрегіональних зв'язків та сприяння (!) розвитку транскордонного співробітництва адміністративно-територіальних одиниць, інституцій, економічних суб'єктів, фізичних осіб, неурядових та громадських організацій і осіб, які належать до національних меншин, в галузі економіки, освіти, туризму, науки, культури і спорту, розвиток нових механізмів субрегіонального співробітництва і забезпечення сталого розвитку регіону в рамках інтеграції в сучасний загальноєвропейський процес”. Використання місцевої історії та природних умов Буковини в процесі транскордонної кооперації може тільки стимулювати «транскордонне співробітництво адміністративно-територіальних одиниць» Єврорегіону. З метою динамізації транскордонної кооперації, яка передбачає обов'язкове застосування місцевої історії та ЗМІ, в Сучаві створено *Сучавське*

регіональне бюро транскордонного співробітництва для кордону Румунія-Україна.

Використанню місцевої історії та ЗМІ Буковини сприяє цілий ряд особливих історичних обставин, які стисло подані нижче.

Буковина була, принаймні до 1918 р., яскравим прикладом міжетнічної співпраці. Після 1989 р. відновився вислів *homo bucovinensis* («вигаданий» у 1956 р. Гансом Прелічем, який мав на увазі переважно тип «буковинця» Австро-Угорської імперії) – прототип толерантного індивідуума, який розмовляє щонайменше двома мовами і є європейською моделлю мирного міжетнічного співіснування. Відомий німецький історик Емануель Турчинський, знавець історії Буковини, вважав, що на Буковині існував справжній «ідеологічний консенсус», в основі якого лежали «широко розповсюджена ідентифікація буковинців з рисами регіону, зі сталою законодавчою системою, толерантністю та суспільно-культурним процесом, де лояльність до цих цінностей не означала нелояльність до власної етнічної або релігійної громади». Спеціалісти з історії Буковини порівняли міжетнічну співпрацю на Буковині із становищем у Тіролі та Кіпрі і на їх думку буковинська «модель» переважає.

В сучасний період європейської інтеграції «модель Буковини» може вважатися можливою моделлю мирного співіснування для держав Європи. Цьому сприяє й те, що на рівні ЗМІ та освіченої громадської думки Буковину вважають регіоном, в якому ще відбуваються інтенсивні культурні інтерференції. У 1997 р. Збігнев Герберт сказав дуже вдало, що місто Чернівці є «останньою Александрією Європи». Чернівці були містом, де й під час румунської адміністрації міжвоєнного періоду розвивалась німецька, єврейська (німецькою мовою або ідиш), румунська, польська чи українська культура, улюбленим містом широко відомих буковинських поетів Пауль Целан (який на початок своєї кар'єри писав і румунською мовою), Роза Аусландер, Альфред Маргул-Шпербер та Васіле Постеуке.

Універсальному поширенню деяких аспектів місцевої історії і традицій міжетнічної кооперації на Буковині сприяє сьогодні існування багатоетнічної «буковинської» діаспори. Незгасима любов до рідної землі Буковини, яка палає в серцях всіх буковинців незалежно від національності, розсіяних по всім куточкам світу – від Канади до Австралії – подіями другої світової війни, є прикладом для місцевих буковинців Сучавського повіту або Чернівецької області. Цю любов, незатьмарену жодними територіальними чи політичними розрахунками, можна поставити в основі майбутнього мирного співіснування в Європі,

що будеється не в останню чергу через використання місцевої історії та природних умов Буковини.